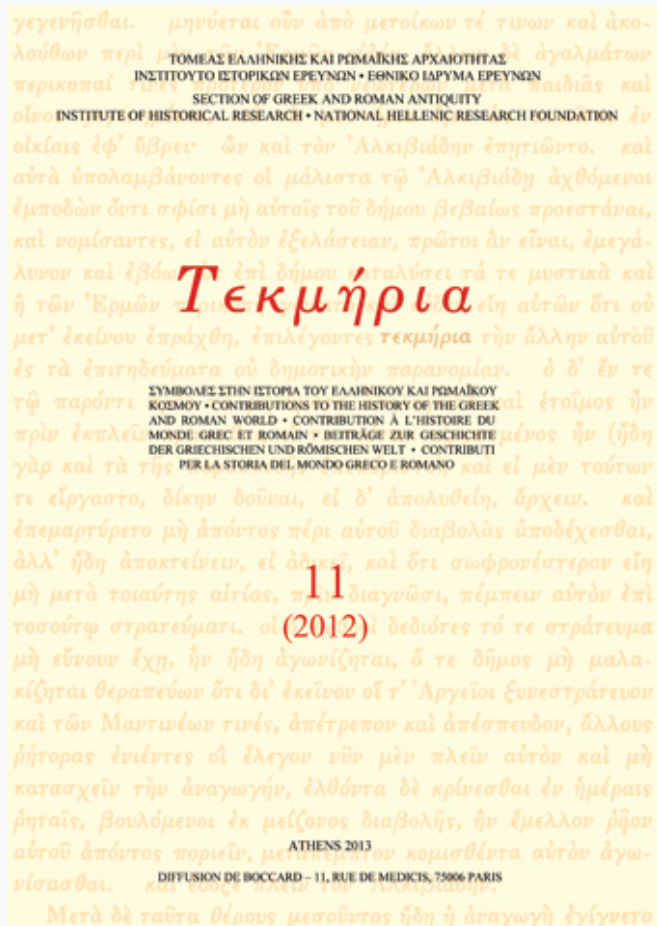

Tekmeria

Vol 11 (2012)

Συμβολή στην μελέτη της νομισματοκοπίας της
Πλωτινιόπολεως: ένας νέος εικονογραφικός τύπος

Μαρίνα Τασακλάκη, Ματθαῖος Κουτσουμανῆς

doi: [10.12681/tekmeria.282](https://doi.org/10.12681/tekmeria.282)

To cite this article:

Τασακλάκη Μ., & Κουτσουμανῆς Μ. (2013). Συμβολή στην μελέτη της νομισματοκοπίας της Πλωτινιόπολεως: ένας νέος εικονογραφικός τύπος. *Tekmeria*, 11, 17–36. <https://doi.org/10.12681/tekmeria.282>

**Συμβολή στην μελέτη της νομισματοκοπίας της
Πλωτινιόπολεως:
Ένας νέος εικονογραφικός τύπος**

Ἡ παρούσα μελέτη ἔχει ὡς στόχο τὴν παρουσίαση ἑνὸς νομίσματος τῆς Πλωτινιόπολεως, ποὺ παραδόθηκε στὸ Μουσεῖο τῆς Κομοτηνῆς τὸ 2007 (εἰκ. 1.1).¹ Πρόκειται γιὰ τὸ μοναδικὸ μέχρι σήμερα γνωστὸ νόμισμα τῆς Πλωτινιόπολεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς Θράκης γενικότερα, μετὰ παράσταση ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης,² χρονολογεῖται δὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Καρακάλλα (198-217 μ.Χ.).³

1. Τὸ νόμισμα (α/α 3975) παραδόθηκε ἀπὸ τὸν κ. Β. Κανατσιόπουλο, κάτοικο Διδυμοτείχου, στὶς 24 Ἰανουαρίου τοῦ 2007. Βρέθηκε στὰ ὄρια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Πλωτινιόπολεως καὶ εἶναι τὸ δεύτερο μέχρι στιγμῆς καταγεγραμμένο νόμισμα τῆς Πλωτινιόπολεως στὴν νομισματικὴ συλλογὴ τοῦ Μουσείου. Εὐχαριστοῦμε τὴν κυρία Νικολίτσα Κοκκοτάκη, Ἐπίτιμο Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων, ποὺ μᾶς ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ μελετήσουμε τὸ συγκεκριμένο νόμισμα. Θὰ θέλαμε ἐπίσης νὰ εὐχαριστήσουμε θερμὰ τὶς κυρίες Σελίην Ψωμᾶ, Ἐπίκουρο καθηγήτρια Ἀρχαίας Ἱστορίας τοῦ Ε.Κ.Π.Α., καὶ Σοφία Κρεμύδη, ἐρευνήτρια τοῦ Ι.Ι.Ε.-Κ.Ε.Ρ.Α., ποὺ διάβασαν τὸ κείμενο καὶ συνέβαλαν μετὰ τὶς παρατηρήσεις τους στὴν ὁλοκλήρωση τῆς παρούσας μελέτης.

2. Ὁ τύπος τῆς ἀρπαγῆς δὲν ἐντοπίστηκε σὲ καμιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς συλλογὲς ποὺ περιλαμβάνουν νομίσματα πόλεων τῆς Θράκης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὅπως τὰ SNG (π.χ. SNG Cop. Thrace, SNG Evelpidis, SNG Furtwängler), BMC Thrace, Lindgren coll., Moushmov coll., Varbanov coll.

3. Ἡ Πλωτινιόπολις ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανὸν στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ. Τὸ ὄνομά της παραπέμπει στὴν Πομπηία Πλωτίνη, ἡ ὁποία ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Τραϊανοῦ. Σύμφωνα μετὰ τὸ Δρομολόγιον τοῦ Ἀντωνίνου (322 *Plotinopolim* 24) ἡ Πλωτινιόπολις βρισκόταν σὲ ἀπόσταση 22 ρωμαϊκῶν μιλίων ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη. Ἡ ἀνεύρεση, ἥδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ., ἐνεπὶγραφῶν μνημείων στὴν περιοχὴ τοῦ Διδυμοτείχου (*IThrAeg* E459, E463, E464) καὶ ἡ συστηματικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπὸ τὸ 1983 κ.έ. (Μ. Κουτσομανῆς, «Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα στὴν Πλωτινιόπολη Διδυμοτείχου», *ΑΕΜΘ* 15 (2001) [2003] 18-31, καὶ τοῦ ἰδίου, «Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα στὴν Πλωτινιόπολη Διδυμοτείχου κατὰ τὰ ἔτη 2002 καὶ 2003», *ΑΕΜΘ* 17 (2003) [2005] 21-28) ἐπέτρεψαν τὴν χωροθέτηση τῆς Πλωτινιόπολεως στὸν λόφο τῆς Ἀγίας Πέτρας, ΝΑ τοῦ Διδυμοτείχου κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἐρυθροπόταμο τοῦ Ν. Ἐβρου. Γιὰ τὴν Θράκη στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, βλ. Ἄννα Ἀβραμέα, «Ἡ Θράκη κατὰ τὴ Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιότητα», *Θράκη*, ἔκδοση τῆς Γενικῆς Γραμματείας Περιφέρειας Ἀνατολικῆς Μακεδονίας Θράκης (Κομοτηνὴ 2000, ἀνατύπ. τῆς πρώτης ἔκδοσης, Κομοτηνὴ 1994) 135-149. Γιὰ τὴν Πλωτινιόπολη, βλ. *RE* XXII.1 (1951) 471, λ. *Plotinopolis* (Ε. Oberhammer).

Εικ. 1.1. Πλωτινόπολις, ἐπὶ Καρακάλλα (διάμ. 35 χιλ., βάρ. 17.16 γρ., ἄξονας 12h)
(φωτογραφικὸ ἀρχεῖο ΙΘ΄ ΕΠΚΑ)

Περιγραφή

Ἐμπροσθότυπος: Προτομή τοῦ Καρακάλλα πρὸς τὰ δεξιὰ. Φέρει δάφνινο στεφάνι, τὸ ὁποῖο δένει πίσω στὸν λαιμὸ μὲ ταινία, καὶ φορᾷ θώρακα καὶ *paludamentum*. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του – ἡ ἄρκετὰ ἀνεπτυγμένη γενειάδα, τὸ ρυτιδωμένο μέτωπο καὶ τὸ βλοσυρὸ βλέμμα – ποὺ ἀποδίδονται ἔντονα, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ κόμη του, ποὺ ἀποδίδεται μὲ βραχεῖς βοστρύχους, ἀποτελοῦν στοιχεῖα τῆς ὥριμης ἡλικίας του. Ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, κυκλοτερῶς ἡ ἐπιγραφή **ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ [Η? C]ΕΝΗ-ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ**.

Ὁπισθότυπος: Ὁ Ἄδης καὶ ἡ Περσεφόνη πάνω σὲ τέθριππο ποὺ καλπάζει· κάτω ἀριστερὰ ὁ κάλαθος, ὁ ὁποῖος ἔπese ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Κόρης κατὰ τὴν ἀρπαγή.⁴ Τὸ

IThrAeg 570-576 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα βιβλιογραφία). Βλ. ἐπίσης Μ.Ι. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire* (Ὁξφόρδη 1926) 232-233· R. Chevallier, *Les voies romaines* (Παρίσι 1997) 147, 235-243. Ἡ νομισματοκοπία τῆς Πλωτινόπολεως καὶ τῆς Τοπέιρου καθὼς καὶ ἡ ἱστορία τῶν ιδρύσεων τοῦ Τραϊανοῦ στὴν ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Θράκης ἀποτελοῦν θέμα τῆς ὑπὸ ἐκπόνηση διδακτορικῆς διατριβῆς τῆς Μαρίας Τασακλάκη.

4. Ἡ ἀρπαγὴ ἔλαβε χώρα κοντὰ στὸ Νύσιον πεδῖον. Κατὰ τὸν Ὀμηρικὸ Ὕμνο στὴν Δήμητρα, τὸ λιβάδι τοποθετοῦνταν στὸ πέρας τοῦ κόσμου κοντὰ στὸ ρεῦμα τοῦ Ὠκεανοῦ. Πολλὲς περιοχὲς ὑποστήριξαν ὅτι στὴν ἐπικράτειά τους ἔλαβε χώρα ἡ ἀπαγωγή, ὅπως ἡ Ἐλευσίνα, τὸ Ἄργος, ἡ Ἑρμιόνη, οἱ Φίλιπποι τῆς Μακεδονίας, ἡ Κύζικος τῆς Προποντίδας, τὸ Ταΐναρον κ.ἄ. Γνωστὴ, ἐπίσης, ὑπῆρξε καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Ἑννας στὴν ἐλλειψοειδῆ λίμνη Pergusa τῆς Σικελίας (Ὁβ. *Met.* 5.412-424, *Fast.* 4.417-545, *Κικ.* 2.4.48, Κλαυδιανὸς 5.4), ὅπου καὶ γινόταν μιὰ γιορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Κόρης. Σύμφωνα μάλιστα μὲ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη (5.2.3) ἡ Σικελία δόθηκε ἀπὸ τὸν Δία, ὡς γαμήλιο δῶρο, στὸ ζευγάρι. Τὸ σημεῖο, ἀπ' ὅπου ἐπέστρεψαν στὰ βᾶθη τοποθετεῖται σὲ διάφορους τόπους, ὅπως στὴν Κυανὴ Πηγὴ κοντὰ στὶς Συρακοῦσες, ἐπειδὴ ἐκεῖ μαρτυροῦνται θυσίες πνιγμοῦ (Διόδ. *Σικ.* 5.4. Βλ. ἐπίσης W. Burkert, *Αρχαία Ἑλληνικὴ Θρησκεία. Αρχαϊκὴ καὶ Κλασικὴ Εποχὴ* [μτφρ. Ν.Π. Μπεζαντᾶκος

σῶμα τῆς Κόρης κλίνει πρὸς τὰ πίσω καὶ τὴν κίνηση ἀκολουθεῖ τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ μαλλιά της. Ὁ Ἄδης ἀπεικονίζεται μετωπικά, μὲ τὸ ἱμάτιό του νὰ ἀνεμίζει καὶ νὰ σχηματίζει ἕνα ἡμικύκλιο γύρω του, ὥστε νὰ δηλώνεται ἡ κίνηση τοῦ τεθρίππου.⁵ Τὰ ἄλογα ἀπεικονίζονται σὲ ἔντονο διασκελισμό, ἀποδίδονται ὁμοιόμορφα καὶ ἔντονα σχηματοποιημένα, χωρὶς κανένα ἀνατομικὸ χαρακτηριστικὸ. **ΠΛΩΤΕΙΝΟ-ΠΟΛΕΙΤΩΝ**, κυκλοτερῶς· τὸ σύνολο ἐντὸς στικτοῦ κύκλου.

Ἡ παράσταση τῆς ὀπίσθιας ὄψης, σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὴν τῆς ἐμπρόσθιας, ἀποδίδεται ἀφαιρετικὰ καὶ στυλιζαρισμένα σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ἀγγίζει τὴν προχειρότητα. Ὁ χαρακτήρ ἀντιγράφει μηχανικὰ καθὼς, ἐνῶ τὸ σῶμα τῆς Κόρης γέρνει πρὸς τὰ πίσω, δὲν φαίνεται νὰ τὴν κρατᾷ ἀπὸ τὴν μέση ὁ Ἄδης, ὅπως συμβαίνει συνήθως στὶς διάφορες ἀπεικονίσεις τοῦ μύθου.

Μετρολογία

Ἄν λάβουμε ὑπόψη μας τὴν μετρολογία τῶν ἐκδόσεων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Θράκης τὴν περίοδο τῶν Σεβήρων, θεωροῦμε ὅτι τὸ χάλκινο νόμισμα τῆς Πλωτινιόπολεως εἶναι ὀκτασάριο.⁶ Πρόκειται γιὰ τὴν μεγαλύτερη ὑποδιαίρεση ποὺ ἐξέδωσε ἡ πόλη,⁷ καὶ ἀντιστοιχεῖ στὴν πέμπτη κατηγορία (Fünfer),

καὶ Ἀ. Ἀβαγιανοῦ· Ἀθήνα 1993] 339). Στὸν Ὀρφικὸ Ὕμνο στὸν Πλούτωνα ἀναφέρεται ἡ Ἐλευσίνα (18.11-15), ἐνῶ ὁ Πανυσανίας ἀναφέρει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα (1.38.5), καὶ τὴν Λέρνα (2.25.7) καὶ τὴν Ἥλιδα (6.21.1).

5. Τὸ ἱμάτιο ποὺ σχηματίζει ἡμικύκλιο δὲν ἀποδίδεται σὲ ὅλες τὶς νομισματικὲς ἐκδόσεις μὲ θέμα τὴν ἀρπαγή, ὅπως γιὰ παράδειγμα στοὺς Στόβους τῆς Μακεδονίας. Ἀπαντᾷ ὅμως τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σὲ ἔργα πλαστικῆς καὶ ψηφιδωτὰ μὲ ἀντίστοιχες παραστάσεις: LIMC IV.1 (1988) λ. *Hades* (R. Lindner). Βλ. ἐπίσης R. Lindner, *Der Raub der Persephone in der antiken Kunst* (Beiträge zur Archäologie 16, Βίρτσμπουργκ 1984) 59 κ.έ.

6. Ἄν καὶ οἱ χάλκινες ἐκδόσεις τῶν ἐπαρχιῶν προορίζονταν γιὰ τὴν κάλυψη τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν στὴν περιορισμένη περιοχὴ ποὺ κυκλοφοροῦσαν, διατηροῦσαν ὥστόσο ἀνταλλακτικὴ σχέση μὲ τὶς αὐτοκρατορικὲς κοπές. Γιὰ τὴν ἀντιστοιχία τοῦ ἄσσαρίου μὲ τὸ δηνάριο, βλ. T.B. Jones, «A Numismatic Riddle: The So-called Greek Imperials», *PAPS* 107.4 (1963) 308-347· J.-P. Callu, *La politique monétaire des empereurs romains, de 238 à 311* (BEFAR 214, Παρίσι 1969) 589· J.R. Melville Jones, «Denarii, Asses and Assaria in the Early Roman Empire», *BICS* 18 (1971) 99-105· D.O.A. Klose, «As und Assarion», *JNG* 36 (1986) 101-105· D. MacDonald, «The Worth of Assarion», *Historia* 38 (1989) 120-123.

7. Ἡ σταδιακὴ μείωση τοῦ βάρους τοῦ ἄσσαρίου ποὺ ξεκίνησε τὴν περίοδο τῆς Ἰουλιο-κλαυδιανῆς δυναστείας κορυφώθηκε ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου μὲ τὴν παράλληλη ἔκδοση μεγαλύτερων ὑποδιαίρεσεων. Γιὰ τὸν πληθωρισμὸ ὡς οἰκονομικὸ φαινόμενο καὶ τὴν αὔξησιν τῆς νομισματικῆς παραγωγῆς κατὰ τὸ δεῦτερο μισὸ τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ., βλ. S. Bolin, *State and Currency in the Roman Empire to 300 A.D.* (Στοκχόλμη 1958) 248-290· A.H.M. Jones,

κατὰ τὴν Edith Schönert-Geiss,⁸ τῶν ἐκδόσεων τῆς Αὐγούστας Τραϊανῆς, τῆς Τραϊανουπόλεως καὶ τῶν ὑπολοίπων πόλεων τῆς ἐπαρχίας, ἐπιβεβαιώνοντας γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὶς σχέσεις καὶ τὶς ἀμφίδρομες ἐπιδράσεις τῶν πόλεων ποὺ βρίσκονταν κατὰ μῆκος τῶν ὁδικῶν καὶ παραποτάμιων ἀξόνων της.⁹ Τὴν ἴδια ἐποχὴ νομίσματα αὐτῆς τῆς ὑποδιαίρεσης ἐξέδιδαν τόσο οἱ πόλεις τῆς Θράκης (Αὐγούστα Τραϊανή, Τραϊανούπολη, Πέρινθος, Φιλιππούπολη, Σερδική), ὅσο καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.¹⁰ Στὴν Μακεδονία, τὴν ἐποχὴ τῶν Σεβήρων, ἡ μεγαλύτερη ὑποδιαίρεση ποὺ ἔθεσαν οἱ πόλεις σὲ κυκλοφορία ἦταν τὰ τετρασάρια.¹¹

Χρονολόγηση

Τὸ προχωρημένο τῆς ἡλικίας τοῦ γενειοφόρου πλέον αὐτοκράτορα Καρακάλλα, καὶ κυρίως ἡ ἐπιγραφή ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ [Η? C]ΕΝΗ-ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC τῆς ἐμπρόσθιας

The Roman Economy. Studies in Ancient Economic and Administrative History (Ὁξφόρδη 1974) 187 κ.ε.· M.H. Crawford, «Finance, Coinage and Money from the Severans to Constantine», *ANRW II.2* (1975) 572-575.

8. Edith Schönert-Geiss, *Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung Augusta Traiana und Traianopolis* (Schiften zur Geschichte und Kultur der Antike 31, Βερολίνο 1991) 21 καὶ 149· H. Komnick, *Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung von Nicopolis ad Mestum* (Βερολίνο 2003) 20· Callu, *Politique monétaire* (βλ. σημ. 6) 62-64.

9. Σύμφωνα μὲ τούς συγγραφεῖς τοῦ RPC I τὸ μετρολογικὸ σύστημα ποὺ χρησιμοποιοῦσε μιὰ πόλη δὲν διέφερε ἀπὸ αὐτὸ τῶν γειτονικῶν τῆς πόλεων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργεῖται μιὰ εὐρύτερη γεωγραφικὴ ἐνότητα στὴν ὁποία ἀναγνωρίζονταν ἡ ἀξία τῶν νομισμάτων. Εἶναι ἐπίσης γενικευμένο, ἀνάμεσα σὲ γειτονικὲς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὸ φαινόμενο τῆς σύνδεσης μητρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκονογραφικῶν ὁμοιοτήτων: βλ. RPC I 34-35· V. Heuchert, «The Chronological Development of Roman Provincial Coin Iconography», στὸ Chr. Howgego, V. Heuchert καὶ A. Burnett (ἐπιμ.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces (based on papers given at the 17th Oxford symposium on coinage and monetary history held on 19-22 September 2002 in Worcester College)* (Ὁξφόρδη 2005) 29-56. Στὴν περίπτωση τῆς Θράκης πέρα ἀπὸ τὴν μετρολογικὴ ὁμοιογένεια, ἔχει ἤδη καταγραφεῖ χρῆση κοινῶν μητρῶν ἀνάμεσα σὲ νομίσματα τῆς Πλωτινιόπολεως καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, στὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, τῆς Φαυστίνας Β': βλ. H.-D. Schultz, «'Die-Sharing' in Thrakien», *Annotazioni Numismatiche* 36 (1999) 829-833.

10. RPC I 35· W. Leschhorn, «Le monnayage impérial d'Asie Mineure et la statistique», στὸ Charlotte Carcassonne, T. Hackens (ἐπιμ.), *Statistique et numismatique* (PACT 5, Στρασβούργο 1981) 255, πίν. 5.

11. Σοφία Κρεμύδη-Σισιλιάνου, *Η νομισματοκοπία τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας τοῦ Δίου* (Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Νομισματικῆς Ἑταιρείας 4, Ἀθήνα 1996) 113-123, καὶ τῆς ἰδίας, «Οἱ κοπές τῶν πόλεων στους αυτοκρατορικοὺς χρόνους: τὸ παράδειγμα τῆς Μακεδονίας», στὸ *Η Ἱστορικὴ Διαδρομὴ τῆς Νομισματικῆς Μονάδας στὴν Ελλάδα* (Ἀθήνα 2002) 47-62.

ὄψης ὀδηγοῦν στὴν χρονολόγηση τοῦ νομίσματος μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του, Σεπτιμίου Σεβήρου, στὶς 4 Φεβρουαρίου τοῦ 211 μ.Χ.¹² Ἡ πλειονότητα μάλιστα τῶν κοπῶν τῶν πόλεων τῆς Θράκης, ποὺ φέρουν τὸν τίτλο αὐτό, τοποθετοῦνται καὶ μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ του Γέτα (Φεβρουάριος τοῦ 212 μ.Χ.).¹³ Ἐπιπλέον, ἡ διαφοροποίηση στὴν ἀπόδοση τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου, ποὺ παρατηρεῖται στὶς αὐτοκρατορικὲς κοπὲς τοῦ νομισματοκοπέιου τῆς Ρώμης τῶν ἐτῶν 210-211 μ.Χ. καὶ σὲ αὐτὲς μετὰ τὸ 212 μ.Χ., μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρονολογήσουμε τὸ συγκεκριμένο νόμισμα μὲ ἀσφάλεια μεταξὺ τοῦ 212 καὶ τοῦ 215 μ.Χ.¹⁴

Εἰκονογραφία: Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης

Ἡ παράσταση τοῦ ὀπισθοτύπου εἶναι ἐκείνη ποὺ παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον: ἡ στιγμή τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Ἄδη.¹⁵ Ὁ ἐν λόγω εἰκονογραφικὸς τύπος, μολονότι ἀπαντᾷ, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, γιὰ πρώτη

12. Ἡ Aline A. Boyce («Caracalla as Severus», *ANSMN* 8 [1958] 83, 85, 87) περιλαμβάνει τὴν Πλωτινὸπολη στὸν κατάλογο τῶν πόλεων τῆς Θράκης ποὺ κόβουν νομίσματα μὲ τὸν τίτλο αὐτό καὶ θεωρεῖ *terminus post quem* γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τίτλου στὰ νομίσματα τὸ ἔτος θανάτου τοῦ πατέρα του. Γιὰ τὴν ἐπιγραφή καὶ τὸν τίτλο, βλ. ἐπίσης D. Kienast, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie* (Ντάρμστατ 1990) 162 (211 μ.Χ.): A. Johnston, «Caracalla's Path: The Numismatic Evidence», *Historia* 32 (1983) 59 (212 μ.Χ.).

13. Boyce, «Caracalla» (βλ. σημ. 12) 96· Johnston, «Caracalla's Path» (βλ. σημ. 12) 59.

14. Ἀπὸ τὸ 198 ἕως τὸ 209 μ.Χ., ὁ αὐτοκράτορας ἀπεικονίζεται πάντα ἀγένειος μὲ χαρακτηριστικὰ προσώπου ποὺ παραπέμπουν σὲ νεαρὴ ἡλικία: *RIC IV* 1 ἀρ. 30, 87, 348, 100· P. Bastien, *Le buste monétaire des empereurs romains I-II* (Numismatique romaine 19, Βέττερεν 1992) 52, 67. Ἀπὸ τὸ 210 καὶ ἐξῆς στοὺς *aurei* καὶ στὰ *denarii* –*RIC IV* 1, ἀρ. 227, 258, 283– παριστάνεται γενειοφόρος καὶ μὲ χαρακτηριστικὰ ὥριμου ἄνδρα: βλ. ἐπίσης Drora Baharal, *Victory of Propaganda. The Dynastic Aspect of the Imperial Propaganda of the Severi: The Literary and Archaeological Evidence, A.D. 193-235* (BAR International Series 657, Ὁξφόρδη 1996) 32· Bastien, *Buste* (βλ. ὅ.π.) 27-28. Γιὰ τὴν διαφοροποίηση τῶν χαρακτηριστικῶν κατὰ τὰ ἔτη 210 καὶ 212 μ.Χ., βλ. P.V. Hill, *The Coinage of Septimius Severus and his Family of the Mint of Rome, A.D. 193-217* (Λονδῖνο 1964) 8 (L: 212 μ.Χ.).

15. Ὁ μῦθος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Ἄδη, ποὺ ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορά, περιληπτικά, στὸν Ἡσίοδο (Θεογ. 913 κ.έ.), παγιώνεται γύρω στὰ 600 π.Χ. μὲ τὸν Ὀμηρικὸ Ὕμνο στὴν Δήμητρα (στ. 41 κ.έ.: βλ. ἐπίσης Ὀρφικὸ Ὕμνο στὸν Πλούτωνα 18· Εὐρ. Ἑλ. 1301 κ.έ.: Διόδ. Σικ. 5.2.3-5.5.1 καὶ 5.68.1-2· Ἀπολλόδ. 1.5.1-29-30· Ὁβ. *Met.* 5.385-408 καὶ *Fast.* 4.417-454· Ἀπουλ. *Met.* 6.2, *Κικ. Nat. D.* 2.26, *Παυσ.* 2.35.7, 8.42.2, 9.23.2). Γενικὰ γιὰ τὸν μῦθο, βλ. *LIMC IV.1* (1988) 390, λ. *Hades* (R. Lindner)· *LSJ*³ 1142-1143, λ. *Persephone*· Ἰ.Θ. Κακριδῆς, *Ελληνική Μυθολογία 2. Οἱ Θεοί* (Ἀθήνα 1986) 133-139.

φορά στην εικονογραφία της Πλωτινιόπολεως αλλά και της Θράκης γενικότερα,¹⁶ διαθέτει πλείστα παράλληλα. Κατά την αρχαιότητα έξ' αλλου οί άρπαγές νυμφών, θεαινών ή και θνητών γυναικών από θεούς αποτελοῦσαν πάντα πηγή έμπνευσης για τους καλλιτέχνες. Στην παρουσίαση, μάλιστα, επέλεγαν την πλέον δραματική στιγμή, πιθανόν γιατί ή απόδοση της έντονης δράσης αποτελούσε πρόκληση γι' αυτούς. Ή άρπαγή της Περσεφόνης από τον Άδη άπεικονίστηκε στην τέχνη άρκετές φορές.¹⁷ Γνωστότερη ίσως άπεικόνιση είναι ή τοιχογραφία από τον όμώνυμο τάφο της Βεργίνας.¹⁸ Στα ρωμαϊκά χρόνια, κυρίως κατά τον 1ο και 2ο μ.Χ. αί., υπάρχουν άρκετά ψηφιδωτά και τοιχογραφίες σέ ταφικά μνημεία στην Ρώμη αλλά και στις έπαρχίες,¹⁹ ένω την ίδια έποχή έμφανίζονται και οί πρώτες άπεικονίσεις σέ νομίσματα.²⁰ Λόγω, βέβαια, του περιορισμένου χώρου δράσης του καλλιτέχνη άπεικονίζονται μόνο ή Περσεφόνη και ό Άδης πάνω σέ τέθριππο²¹ και κάποτε έμφανίζεται ό Έρωτας ή ό Έρμής ως όδηγός.²² Στο νόμισμα της Πλωτινιόπολεως άπαντούν οί βασικοί πρωταγωνιστές του μύθου.

Ή πρωϊμότερη έκδοση με τό θέμα αυτό προέρχεται από την πόλη Έννα της Σικελίας, όπου άπεικονίζεται ή Proserpina,²³ ή αντίστοιχη Κόρη της ρωμαϊκής μυθολογίας· χρονολογείται τό 44-36 π.Χ. (εϊκ. 1.2).²⁴ Οί περισσότερες όμως πόλεις

16. Σέ έκδόσεις της Περίνθου άπαντά ένα ζευγάρι πάνω σέ άρμα· κατά την Edith Schönerdt-Geiss, (*Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung von Perinthos* [Schiffen zur Geschichte und Kultur der Antike 45, Βερολίνο 1965] άρ. 398, 568-569, 802-805) πρόκειται για Διόνυσο με Μαινάδα.

17. Ό Πλίνιος άναφέρει ότι ό Πραξιτέλης πρώτος φιλοτέχνησε ένα χάλκινο σύμπλεγμα (HN 34.69)· LIMC VIII.1 suppl. (1997) 966, λ. Persephone άρ. 177 (G. Güntner). Γενικά για την άρπαγή της Περσεφόνης στην τέχνη, βλ. ό.π. 956 κ.έ. και Lindner, Raub (βλ. σημ. 5).

18. LIMC VIII.1 suppl. (1997) 969, λ. Persephone άρ. 213 (G. Güntner)· Μ. Άνδρόνικος, Βεργίνα II. Ο «τάφος της Περσεφόνης» (Βιβλιοθήκη της έν Άθήναις Άρχαιολογικής Έταιρείας 138, Άθήνα 1994) πίν. IV-IX.

19. Lindner, Raub (βλ. σημ. 5) 55-60, 105-107.

20. Βλ. Έννα Σικελίας, Όρθωσία Λυδίας κ.ά.

21. Με εξαίρεση ένα χάλκινο νόμισμα από την Ίεράπολη της Φρυγίας της έποχής του Νέρωνα, όπου άπεικονίζεται συνωρίς (RPC I 486, άρ. 2982).

22. Έφεσος: SNG Hunterian I 1663F. Ύρκανίς: BMC Lydia 18· SNG Hunterian II 1140.

23. Τόν ύστερο 4ο μ.Χ. αί., ό ποιητής Κλαυδιανός δίνει μια νέα παραλλαγή του μύθου, στην όποία τό όνομα της Κόρης είναι Proserpina, ώστε νά προσεγγίσει τό λατινικό κοινό του (*De raptu Proserpinae* 5.4). Καί σ' αυτήν την περίπτωση πρόκειται για έναν άγροτικό μύθο που έξηγεϊ τις άλλαγές της φύσης, την γέννηση, την καρποφορία και τον θάνατο τών φυτών.

24. Για τό νόμισμα βλ. SNG Hunterian I άρ. 203, εϊκ. XVI· RPC I σελ. 177, άρ. 661 (L. Munatius-L. Cestius IIviri).

που έκοψαν νομίσματα κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους με αυτό το θέμα έντοπιζονται κυρίως στην Μικρά Άσία (πίν. 1).

Στις κοπές της Ίεράπολης της Φρυγίας, από την εποχή του Νέρωνα και κατά τους επόμενους τρεις αιώνες, ο τύπος αυτός απαντά πολύ συχνά με προτομή του αυτοκράτορα στην εμπρόσθια όψη, χωρίς να λείπουν και οι ψευδοαυτόνομες κοπές με κεφαλή Διονύσου (είκ. 1.3).²⁵ Στην Ίεράπολη υπήρχε, μάλιστα, ναός του Πλούτωνα, *Πλουτώνιον*, ιδιαίτερα γνωστό κατά την αρχαιότητα, ενώ η λατρεία της κατεχοχήν θεότητας της πόλης, της Κυβέλης, ήταν συνδεδεμένη με την θεά Δήμητρα.²⁶

Στην επαρχία της Άσίας δύο ακόμη ομάδες πόλεων διακρίνονται: αυτή της Έλαίας (είκ. 1.4),²⁷ της Μουστίνης,²⁸ των Σάρδεων,²⁹ της Μαιονίας,³⁰ της Σιλάνδεως,³¹ της Ίουλίας Γόρδου,³² της Τομάρεως,³³ των Θυατείρων,³⁴ της Έρμουκαπηλείας³⁵ και της Έγκανιδος,³⁶ και αυτή της Έφέσου (Κοινόν Ίώνων),³⁷ της Μαγνησίας,³⁸ της

25 SNG Cop. Phrygia, Hierapolis, 428 (ψευδοαυτόνομη κοπή), 461 (Νέρωνας). BMC Phrygia 38 (87), Καρακάλλας, SNG v. Aulock, 3633, 8383.

26. Ο Στράβων (5.4.5 και 14.1.44), αναφέρει, μάλιστα, την ύπαρξη δηλητηριωδών αερίων. Η έμβέλεια του ιερού κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους αντανakλάται επίσης, κατά τον L.J. Kreitzer («The Plutonium of Hierapolis and the Descent of Christ into the 'Lowermost Parts of the Earth' [Ephesians 4.9]», *Biblica* 79 [1998] 381-393), στην προσπάθεια των χριστιανών της περιοχής να καθιερώσουν την χριστιανική λατρεία. Βλ. επίσης S. Price, «Local Mythologies in the Greek East» στο Chr. Howgego, V. Heuchert και A. Burnett (έπιμ.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces (based on papers given at the 17th Oxford symposium on coinage and monetary history held on 19-22 September 2002 in Worcester College)* (Όξφόρδη 2005) 119-120.

27. BMC Troas, Aiolis, Lesbos 129 (Μάρκος Αύρήλιος, Κόμμοδος).

28. RPC IV άρ. 7790 (Φαυστίνα Β').

29. BMC Lydia, 89, 131. SNG v. Aulock, 3158. SNG München, Lydia 514. SNG Cop. 525.

30. SNG v. Aulock, 3010, 3018 (Μάρκος Αύρήλιος).

31. SNG v. Aulock, 8266 (Σεπτίμιος Σεβήρος).

32. RPC II 210, άρ. 1384· BMC Lydia 93 (23), 94 (28), 98 (45), Boston 1972.12 (Μάρκος Αύρήλιος, Λεύκιος Ούήρος, Φίλιππος, Σεπτίμιος Σεβήρος, Καρακάλλας, Ουαλεριανός).

33. BMC Lydia, Tomaris, 325 (3) (Κόμμοδος).

34. SNG Cop., Lydia, Thyateira, 600 (Κόμμοδος, Έλαγάβαλος).

35. BMC Lydia, 101 (19, Τριβωνιανός Γάλλος), Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung, Auction 184, Άδριανός (18.12.2009).

36. BMC Lydia 17-18· SNG Schweiz II, Hycranis, 1036· SNG Hunterian II, 1440 (όπου άπεικονίζεται και ή Άθηνά με τον Έρωτα).

37. SNG Hunterian I, 1663F. SNG v. Aulock, Ionien, 7812 (Άντωνίνος Εύσεβής, Μάρκος Αύρήλιος).

38. Sabine Schultz, *Die Münzprägung von Magnesia am Mäander in der römischen Kaiserzeit* (Χιλντεσχάιμ, Νέα Υόρκη 1975) 102, 508.

Πριήνης,³⁹ τῶν Τράλλεων,⁴⁰ τῆς Νύσας (εἰκ. 1.5)⁴¹ καὶ τῆς Ὀρθωσίας.⁴² Στὶς Σάρδεις ἡ προστάτιδα τῆς πόλης Κόρη⁴³ ταυτιζόταν μὲ τὴν Περσεφόνη καὶ συνδεόταν μὲ τὴν λατρεία τῆς Κυβέλης. Ἡ ἔκδοση νομισμάτων ἀπὸ τὶς πόλεις τῆς δεύτερης ομάδας συνδέεται μὲ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς ἀκόμη Πλουτωνίου ποῦ βρισκόταν μεταξὺ τῶν πόλεων Τράλλεις καὶ Νῦσα, κοντὰ στὴν πόλιν Ἀχάρακα.⁴⁴ Μιὰ τρίτη ομάδα δημιουργεῖται στὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Κιλικίας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς πόλεις: Ἐτέννα,⁴⁵ Πανεμότειχος,⁴⁶ Κάσαι (εἰκ. 1.6),⁴⁷ Κολύβρασος (εἰκ. 1.7)⁴⁸ καὶ Σύνεδρα.⁴⁹ Πέρα ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τῶν Πλουτωνίων ἢ τὴν λατρεῖα τῆς Περσεφόνης, ὅλες οἱ παραπάνω πόλεις βρίσκονται ἐκατέρωθεν τῆς πορείας τοῦ κύριου ὁδικοῦ δικτύου τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, τὸ ὁποῖο, κατὰ μεγάλο μέρος, ἀκολουθοῦσε τὸ παλαιότερο Ἀχαιμενιδικό.⁵⁰ Ἐπιπλέον, τὰ ἐπιμέρους ὁδικὰ δίκτυα ἐνώνουν τὶς πόλεις καὶ βοηθοῦν στὴν ἐξάπλωση τῆς φήμης τῶν ἱερῶν αὐτῶν (χάρτης 1). Στὸ ἴδιο

39. K. Regling, *Die Münzen von Priene* (Priene 3, Βερολίνο 1927) 109 κ.έ.

40. *BMC Lydia*, Tralleis, 355, 169 (Γορδιανὸς Εὐσεβής).

41. *SNG Corp. Lydia*, Nysa, 306 (ψευδοαυτόνομη κοπή), 309 (Εἰρήνη, ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς), 315 (Δομιτιανός), 317 (Μάρκος Αὐρήλιος), 318-319 (Φαυστίνα Β'), 320 (Γέτας). Γιά τὸ ὄνομα τῆς πόλης καὶ τὴν σχέση μὲ τὸν μῦθο, βλ. Price, «Local Mythologies» (βλ. σημ. 26) 119, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸ ὄνομά της μὲ τὸν τόπο ποῦ ἔλαβε χώρα ἡ ἀρπαγὴ: Νῦσα-Νύσιον πεδῖον.

42. *SNG Corp. Karia*, 459. *SNG v. Aulock*, 2646. Lindner, *Raub* (βλ. σημ. 5) 95 (ἀρ. 141, Αὐγουστός, Βεσπασιανός, Ἀδριανός).

43. Barbara Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors* (Cincinnati Classical Studies, N.S. 9, Λέυδεν 2004) 109-110· R.J. Penella, «An Unpublished Letter of Apollonius of Tyana to the Sardians», *HSCP* 79 (1975) 310-311.

44. Γιά τὴν σπουδαιότητα τοῦ Πλουτωνίου ποῦ βρισκόταν κοντὰ στὴν πόλιν Ἀχάρακα, βλ. Στράβ. 14.1.44.

45. *SNG Finland, The Erkki Keckman coll. Part II*, Etenna, 723 (Φίλιππος Α', ἡ παράσταση ἔχει φορὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ μπροστὰ εἰκονίζεται ὁ Ἑρμῆς μὲ κηρύκειο). J. Nollé, «Zur Geschichte der Stadt Etenna in Pisidien», στὸ E. Schwertheim (ἐπιμ.), *Forschungen in Pisidien* (Asia Minor Studien 6, Βόννη 1992) 78-97.

46. *SNG v. Aulock, Pisidia*, 5130 (Καρακάλλας).

47. *SNG Schweiz I, Levante – Cilicia, Kasai*, 306. *SNG v. Aulock, Kilikien*, 5612 (Φίλιππος Β').

48. *SNG Schweiz I, Levante – Cilicia, Kolybrassos*, 49 (Φίλιππος Α'), 346. *SNG v. Aulock, Kilikien*, 5663 (Οὐαλεριανός ΙΙ).

49. *SNG Schweiz II, Syedra* 1646. *SNG Schweiz I, Levante – Cilicia, Syedra*, 429 (Τριβωνιανὸς Γάλλος).

50. P. Debord, *Aspects sociaux et économiques de la vie religieuse dans l'Anatolie gréco-romaine* (EPRO 88, Λέυδεν 1982) 10-11.

δίκτυο τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀνήκει καὶ ἡ Κύζικος τῆς Μυσίας (εἰκ. 1.8), ὅπου ἡ λατρεία τῆς Κόρης-Περσεφόνης ἦταν διαδεδομένη ἤδη ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἐποχὴ.⁵¹

Σὲ διαφορετικὲς γεωγραφικὲς ἐνότητες ἀνήκουν ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου,⁵² ἡ Σεβαστὴ τῆς Σαμάρειας⁵³ καὶ οἱ Στόβοι⁵⁴ τῆς Μακεδονίας (εἰκ. 1.9-11). Στὴν Ἀλεξάνδρεια ἡ παράσταση ἐμφανίζεται σὲ ἐκδόσεις τοῦ Τραϊανοῦ, τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Διόνυσος μὲ τὴν χθόνια ιδιότητά του λατρευόταν καὶ ὡς Πλούτωνας, ἀλλὰ καὶ ὁ Σέραπις ἀφομοίωσε στοιχεῖα τοῦ ἴδιου θεοῦ.⁵⁵ Στὴν Σεβαστὴ τῆς Σαμάρειας τὸ θέμα τῆς ἀρπαγῆς ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ ἐπὶ Κομμόδου καὶ στὴν συνέχεια, μὲ μεγαλύτερη συνέπεια στὴν ἀπεικόνιση τοῦ τύπου, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου μέχρι καὶ τοῦ Ἐλαγάβαλου. Στὴν Σεβαστὴ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Κόρης ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου.⁵⁶ Στοὺς Στόβους τῆς Μακεδονίας ἀνάλογες κοπὲς ἔχουμε ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, Ἰουλίας Δόμνας καὶ Καρακάλλα. Ἡ χρονολόγηση τῶν κοπῶν ἀποκλειστικὰ κατὰ τὴν περίοδο τῶν Σεβήρων μπορεῖ ἀφ' ἐνὸς νὰ συσχετιστεῖ μὲ τὴν τοπικὴ λατρεία, ἀφ' ἑτέρου νὰ συνδεθεῖ μὲ συγκεκριμένους πολιτικὲς καὶ αὐτοκρατορικὲς ἐπιλογές.⁵⁷

51. Πaus. 8.31.1. Οἱ γιορτὲς ποὺ γίνονταν πρὸς τιμὴν τῆς Περσεφόνης καλοῦνταν Κόρεα ἢ Σωτήρεια. Γιά τὶς κοπὲς τῆς πόλης, βλ. H. von Fritze, «Die autonome Kupferprägung von Kyzikos», *Nomisma* 10 (1917) 1-32· Burrell, *Neokoroi* (βλ. σημ. 43) 86 κ.έ.

52. *BMC Alexandria* 407 (Τραϊανός), 906 (Ἀδριανός)· Ursula Kampmann, T. Ganschow, *Die Münzen der römischen Münzstätte Alexandria* (Regenstauf 2008), ἀρ. 35.158 (Ἀντωνίνος Εὐσεβής).

53. *SNG ANS* 1084· *SNG Hunterian* I, 3569· *BMC Palestine*, 13, 16 (Σεπτίμιος Σεβήρος, Ἰουλία Δόμνα, Ἰουλία Σοεμία, Ἰουλία Μαῖσα, Καρακάλλας).

54. *Moushmon coll.* 6542 (Σεπτίμιος Σεβήρος), 6559 (Καρακάλλας), *AMNG III*, 12.

55. Ἡ λατρεία τοῦ Σέραπι εἰσήχθη στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο Α΄ στὴν προσπάθειά του νὰ ἐνοποιήσει σ' ἓνα κοινὸ θρησκευτικὸ ἔδαφος τὶς ἐτερόκλητες ἐθνικὲς ομάδες τῆς περιοχῆς. Γιά τὸν συγκριτισμὸ Ἄδη / Πλούτωνας / Σέραπι, βλ. *RE* 2A (1920) 2394-2496, λ. *Sarapis* (G. Roeder) καὶ Y. Bonnefoy, Wendy Doniger, *Greek and Egyptian Mythologies* (Σικάγο 1992) 247 κ.έ. Γιά τὸν συγκριτισμὸ Διονύσου / Ἄδη, βλ. L.R. Farnell, *The Cults of the Greek States* 3 (Ὁξφόρδη 1907) 282.

56. Ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου ἡ πόλη τιμήθηκε μὲ τὸ καθεστὼς τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας καὶ μὲ ἓνα νέο οἰκοδομικὸ πρόγραμμα, στὸ πλαίσιο τοῦ ὁποῖου ὁ ναὸς τῆς Κόρης ἀνακατασκευάστηκε: βλ. Jodi Magness, «The Cults of Isis and Kore at Samaria-Sebaste in the Hellenistic and Roman Periods», *HTR* 94.2 (2001) 159-179· D.R. Edwards, *Religion and Society in Roman Palestine: Old Questions, New Approaches* (Νέα Ὑόρκη 2004) 59, 66· Burrell, *Neokoroi* (βλ. σημ. 43) 260-261, 287.

57. Ἡ Σοφία Κρεμύδη στὴν περίπτωση τῶν Στόβων ἐρμηνεύει τὴν παράσταση τῆς ἀρπαγῆς ὡς ἀναβίωση τοπικῆς λατρείας. Ὡστόσο, συνδέει ὁρισμένους κοπὲς τῆς δυναστείας

Σχεδόν σὲ ὅλες τὶς παραπάνω περιπτώσεις οἱ ἐκδόσεις μὲ παράσταση τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἀπὸ τὸν Ἄδη ἐντοπίζονται κυρίως σὲ πόλεις τῆς Λυδίας, τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Φρυγίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ ὁποῖες κατὰ τὴν ρωμαϊκὴ περίοδο εἴτε διέθεταν φημισμένα ἱερὰ τοῦ Πλούτων⁵⁸ (Ἱεράπολη Φρυγίας, Νῦσα Λυδίας) ἢ βρίσκονταν στὸν ἄξονα μεγάλων ἐμπορικῶν ὁδῶν ποὺ τὶς συνέδεαν μὲ αὐτά. Οἱ πρῶτες κοπὲς ἐμφανίζονται ἐπὶ Αὐγούστου (Ὁρθωσία Λυδίας), ἐνῶ ἡ πλειονότητά τους καταγράφεται τὴν περίοδο τῶν Σεβήρων. Οἱ τελευταῖες κοπὲς τοποθετοῦνται στὰ μέσα τοῦ 3ου αἰ. Στὶς πόλεις Σεβαστή τῆς Σαμάρειας, Ἰουλία Γόρδου, Σάρδεις καὶ Νῦσα τῆς Λυδίας παρατηρεῖται κάποια συνέπεια ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνιση τοῦ τύπου (βλ. πίν. 1). Οἱ παραπάνω ἐκδόσεις ἀνήκουν στὶς μεγαλύτερες ὑποδιαίρεσεις ποὺ ἔκοψαν οἱ πόλεις καὶ ἡ διάμετρος τῶν περισσοτέρων ὑπερβαίνει τὰ 35 χιλ.

Ἐπιστρέφοντας στὴν Πλωτινόπολη τῆς ἐπαρχίας τῆς Θράκης καὶ στὴν ἐπιλογὴ τοῦ τύπου τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, θεωροῦμε ὅτι αὕτὴ δὲν πρέπει νὰ ὀφείλεται σὲ μικρασιατικὴ ἐπιρροή. Ἡ πόλη τοποθετεῖται μακριὰ ἀπὸ τοὺς κύριους ὁδικούς

τῶν Σεβήρων στὸ Δῖον καὶ τὴν Ἔδεσσα μὲ συγκεκριμένες αὐτοκρατορικὲς ἐπιλογές: Σοφία Κρεμύδη-Σισιλιάνου, «Belonging to Rome, Remaining Greek: Coinage and Identity in Roman Macedonia», στὸ Chr. Howgego, V. Heuchert καὶ A. Burnett (ἐπιμ.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces (based on papers given at the 17th Oxford symposium on coinage and monetary history held on 19-22 September 2002 in Worcester College)* (Ὁξφόρδη 2005) 105-106. Γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου ἀπὸ τὴν Συρία μέσω τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ, βλ. Fanoula Papazoglou, «Septimia Aurelia Herakleia», *BCH* 85 (1961) 162-175.

58. Τὰ ἱερὰ τοῦ Ἄδου, κατὰ τὴν κλασικὴ περίοδο, ἦταν λίγα καὶ ὄχι ἰδιαίτερος γνωστά. Ὡς θεὸς τοῦ Κάτω Κόσμου, λατρευόταν, ἄλλοτε μόνος, καὶ ἄλλοτε ὡς σύνναος μὲ τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρη, ὅπως στὴν Ἐλευσίνα (E. Lippolis, *Mysteria: archeologia e culto del santuario di Demetra a Eleusi* [Μιλᾶνο 2006] ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία), καὶ στὴν Λάρισα (Α.Σ. Ἀρβανιτόπουλλος, «Θεσσαλικά ἐπιγραφαί», *Αἰρίγρ* [1910] 377-378, ἀρ. 24). Τὴν ρωμαϊκὴ ἐποχὴ πολλὰ Πλουτώνια, ὑποκαθιστώντας, κατὰ κάποιον τρόπο, τὰ Ἀσκληπιεῖα, εἶχαν μεταβληθεῖ σὲ ἰατροθεραπευτικὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ἐπισκέπτονταν ὄχι μόνο γιὰ νὰ βροῦν θεραπεία, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ νὰ ζητήσουν τὴν ἐρμηνεία κάποιου ὀνείρου. Γιὰ τὸν Ἄδη καὶ τὴν λατρεία του στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, βλ. *RE suppl.* III (1918) 867-878, λ. *Hades* (Prehn)· *RE* XXI.1 (1951) 990-1027, λ. *Pluton* (E. Wüst). Γιὰ τὰ Πλουτώνια, βλ. *RE* XXI.1 (1951) 1027, λ. *Plutonion* (J. Schmidt)· P. Faure, «Plutonion», *BCH* 82 (1958) 800-802. Γιὰ τὰ νεκυομαντεῖα (τὰ πιὸ γνωστά ἦταν τοῦ Ἀχέροντα στὴν Ἐφύρα τῆς Θεσπρωτίας καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνα στὸ Ταῖναρο τῆς Λακωνίας), βλ. *RE* XVI.2 (1935) 2218-2233, λ. *Nekromantie* (T. Hopfner) καὶ Σ. Δάκαρης, *Το Νεκρομαντεῖο τοῦ Αχέροντα* (Ὁδηγοὶ ΤΑΠΑ, Ἀθήνα 1993), ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Γιὰ τὰ ἱατρικὰ μαντεῖα, βλ. A. Bouché-Leclercq, *Histoire de la divination dans l'antiquité* (Παρίσι 2003) 524-528· Α. Ριζάκης, Ἰ. Τουράτσογλου, «Λατρεῖες στὴν Ἄνω Μακεδονία. Παράδοση καὶ Νεωτερισμοί», στὸ *Αρχαία Μακεδονία* VII.2 (1996) [1999] 952· Price, «Local Mythologies» (βλ. σημ. 26) 119.

ἄξονες ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, τὴν ρωμαϊκὴ Ἑγνατία καὶ τὴν Διαγώνια ὁδὸ, μέσῳ τῶν ὁποίων πραγματοποιοῦνταν οἱ ἐμπορικὲς καὶ ἄλλες δραστηριότητες τῆς περιοχῆς καὶ στὶς ὁποῖες κατέληγαν οἱ ὁδικοὶ ἄξονες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐχοντας ὑπόψῃ ὅτι οἱ πόλεις στὰ νομίσματά τους ἐπιλέγουν νὰ ἀπεικονίσουν θεότητες καὶ μυθολογικὲς παραστάσεις ποὺ ἔχουν σχέση μετὰ τὶς τοπικὲς λατρεῖες ἢ τὸν ἰδρυτικὸ τοῦς μῦθο⁵⁹ καί, πῶς σπάνια, υἱοθετοῦν παραστάσεις ξένες πρὸς αὐτές, εἶναι δύσκολο νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ τύπος ἀντιγράφηκε ἀπὸ μικρασιατικὲς ἐκδόσεις ποὺ ἔφτασαν στὴν ἐπὶ τοῦ Ἑβρου πόλιν μέσω στρατιωτικῶν ἢ καὶ ἐμπορικῶν μετακινήσεων, χωρὶς ταυτόχρονα νὰ παραπέμπει σὲ τοπικὴ λατρεία. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ δεδομένης τῆς ὑπαρξὸς ναῶν τοῦ Πλούτωνα στὶς ἄλλες πόλεις ποὺ ἔχουν υἱοθετήσῃ αὐτὸν τὸν τύπο, μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε τὴν σύνδεση τοῦ νομίσματός μας μετὰ τὴν λατρεία τοῦ Πλούτωνα καὶ πιθανότατα τὴν ὑπαρξὴ Πλουτωνίου στὴν περιοχὴ. Ἐπιπλέον ἐπιγραφικὰ μαρτυρεῖται λατρεία τοῦ Πλούτωνα στὴν Φιλιππούπολη, τὴν Σερδικὴ καὶ τὴν Αὐγούστα Τραϊανή,⁶⁰ ἐνῶ στὴν εἰκονογραφία τῶν νομισμάτων τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Θράκης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Δήμητρα, τὸν Σέραπι καὶ τὸν Θάνατο,⁶¹ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων καὶ ἐξῆς ἐμφανίζονται παραστάσεις σχετικὲς μετὰ τὸν Ἄδη ἢ μετὰ σκηνὲς ποὺ ἔλαβαν χώρα ἐκεῖ. Συγκεκριμένα:

- Σὲ νόμισμα τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰκονίζεται ὁ Ὀρφέας μετὰ τὴν Εὐρυδίκη. Στὴν ἴδια παράσταση εἰκονίζονται καὶ τρεῖς ποταμοί, οἱ ὁποῖοι σύμφωνα μετὰ τὴν Yordanka Youroukova εἶναι ὁ Ἑβρος, ὁ Ἄρζος καὶ ὁ Ἀρτήσκος.⁶²

59. Βλ. Heuchert, «Chronological Development» (βλ. σημ. 9) 51-52.

60. Γιὰ τὴν λατρεία τοῦ Πλούτωνα στὴν Θράκη: *IGBulg* III 953 (Φιλιππούπολη), 1629 (Αὐγούστα Τραϊανή), IV 2343 (Νικόπολη *ad Nestum*). Γιὰ τὴν Μακεδονία, βλ. S. Düll, *Die Götterkulte Nordmakedoniens in römischer Zeit* (Münchener archäologische Studien 7, Μόναχο 1977)· Δ.Κ. Σαμσάρης, *Ἐρευνες στὴν ἱστορία, τὴν τοπογραφία καὶ τὶς λατρεῖες τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν Μακεδονίας καὶ Θράκης* (Θεσσαλονίκη 1984) 90-91· Ριζάκης, Τουράτσογλου, «Λατρεῖες» (βλ. σημ. 58) 951-953.

61. Γιὰ τὴν διάδοση τῆς λατρείας τοῦ Σέραπι στὴν Θράκη βλ. Margarita Tacheva-Hitova, *Eastern Cults in Moesia Inferior and Thracia (5th c. BC - 4th c. AD)* (EPRO 95, Λέυδεν 1983). Γενικὰ γιὰ τὴν λατρεία στὸν ρωμαϊκὸ κόσμον βλ. Sarlota A. Takacs, *Isis and Sarapis in the Roman World* (EPRO 124, Λέυδεν - Νέα Ὑόρκη - Κολωνία 1995).

62. Yordanka Youroukova, «Originalité iconographique des monnayages municipaux dans les provinces romaines orientales», στὸ T. Hackens, Gh. Moucharte (ἐπιμ.), *Actes du XIe Congrès International de Numismatique, Bruxelles, 8-13 septembre 1991* (Louvain-la-Neuve 1993) 343-356, 351, εἰκ. XIX.24. Δεδομένου ὅτι ἡ σκηνὴ λαμβάνει χώρα πρὶν οἱ ἥρωες ἀντικρίσουν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, οἱ ποταμοὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι τοῦ Ἄδη, οἱ ὁποῖοι, ἴσως νὰ

- Σὲ κοπὲς τῆς Αὐγούστας Τραϊανῆς ἀπεικονίζονται εἴτε ὁ Ἄδης ἔνθρονος, εἴτε τὸ ἄγαλμά του, καθήμενο, στὸ ἐσωτερικὸ ἐνὸς ναοῦ.⁶³
- Στὴν Πέρινθο ὑπάρχει ἱερὸ τῆς Δήμητρας καὶ στὶς κοπὲς τῆς ἐπίσης εἰκονίζεται ὁ Ἄδης.⁶⁴
- Σὲ νομίσματα τῆς Νικοπόλεως εἰκονίζεται ὁ Ἄδης-Σέραπις.⁶⁵

Ἡ διάδοση τοῦ τύπου τῆς ἀρπαγῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενικῶν μὲ τὸν Θάνατο εἰκονογραφικῶν τύπων σὲ μιὰ εὐρύτερη περιοχή (Θράκη-Μικρὰ Ἀσία-Ἰουδαία-Αἴγυπτος) παύει νὰ ἀποτελεῖ ἔκφραση τοπικῆς λατρείας καί, θὰ λέγαμε, ὅτι ἐγγράφεται σὲ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο πολιτικῶν ἐπιλογῶν καὶ αὐτοκρατορικῆς προπαγάνδας. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τυχαία μιὰ τάση γενίκευσης καὶ διάδοσης τῆς λατρείας χθόνιων θεοτήτων ἢ προβολῆς τῶν χθόνιων ιδιοτήτων ἄλλων θεῶν ἐκτὸς τοῦ Ἄδῃ τὴν ἐποχὴ τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων.⁶⁶ Ὁ ἴδιος ὁ Καρακάλλας ἐξ ἄλλου ἦταν γνωστὸς γιὰ τὶς ἐμμονές του περὶ καταδίωξης φαντασμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ περὶ τοῦ θανάτου του. Ἐπιπλέον, προβληματισμὸ δημιουργεῖ καὶ ὁδηγεῖ στὸν συσχετισμὸ τῆς συγκεκριμένης παράστασης μὲ τὸν Καρακάλλα τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Στόβοι, ἡ Πλωτινόπολις, οἱ Σάρδεις, ἡ Ἱεράπολις, ἡ Ἰουλία Γόρδου, ἡ Πανεμότειχος καὶ ἡ Σεβαστή,⁶⁷ ποὺ ἐξέδωσαν νομίσματα ἐπὶ Καρακάλλα μὲ παράσταση ἀρπαγῆς (βλ. πίν. 1-2), ἀναφέρονται ἐπίσης στὸ

παραπέμπουν συνειρμικὰ στοὺς τρεῖς ποταμοὺς τῆς περιοχῆς. Ἡ οἰκιοποίηση ἐνὸς μύθου ἀπὸ μιὰ τοπικὴ κοινωνία εἶναι σύνηθες φαινόμενο.

63. Schönert-Geiss, *Augusta Traiana und Traianopolis* (βλ. σημ. 8) 49 (ἀρ. 149, 275, 321, 444, 473 [Ἄδης], 165, 166, 261, 345 [ναὸς μὲ ἄγαλμα]).

64. Schönert-Geiss, *Münzprägung von Perinthos* (βλ. σημ. 16) 54 (ἀρ. 602-605)· Moushmov coll. 4572.

65. Komnick, *Münzprägung von Nicopolis* (βλ. σημ. 8) 44, πίν. 6, ἀρ. 65· Moushmov coll. 1004.

66. Charmaine L. Goriie, *The Building Programme of Septimius Severus in the City of Rome* (ἀδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβή, Πανεπιστήμιο τῆς Βρετανικῆς Κολούμπια 1997) 19-21, κυρίως σημ. 82, 86, 88. Παραστάσεις σχετικὲς μὲ τὸν Ἄδῃ ἢ τὸν Σέραπι ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορὰ στὶς αὐτοκρατορικὲς κοπὲς 191-192 μ.Χ. τοῦ Κομμόδου (*RIC* III 261, 601, 605). Ἐπὶ Καρακάλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σέραπι (212 μ.Χ., *RIC* IV 193 κ.έ.) στὶς αὐτοκρατορικὲς κοπὲς τοῦ 214 μ.Χ. ἐμφανίζεται ὁ Πλούτωνας (*RIC* IV 241, 242, 261). Βλ. ἐπίσης *RIC* IV, σελ. 87. Τὸ θέμα αὐτό, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Θράκης, πραγματεύεται μελέτη, τῆς ὁποίας ἡ ἐπεξεργασία ἀναμένεται νὰ ὁλοκληρωθεῖ συντόμως ἀπὸ τὴν Μαρίνα Τασακλάκη.

67. Μόνο ἐπὶ Καρακάλλα ἑπτὰ πόλεις κόβουν συγχρόνως. Μὲ ἐξάιρεση τὴν Νῦσα καὶ τὶς Σάρδεις ποὺ ἐκδίδουν μὲ κάποια σχετικὴ συνέπεια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου, οἱ περισσότερες ἐκδίδουν νομίσματα μὲ τὴν συγκεκριμένη παράσταση ἀπὸ τὸ 190 μ.Χ. κ.έ. (πίν. 2).

Δρομολόγιον Ἀντωνίνου,⁶⁸ ἐνῶ ἡ εὐνοια γενικότερα τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων πρὸς αὐτὲς ἐκφράστηκε ποικιλοτρόπως. Γνωρίζουμε ὅτι στὸ Δρομολόγιον ἀπεικονίστηκε ἡ πορεία τοῦ Καρακάλλα, ἀπὸ τὴν Ρώμη στὴν Αἴγυπτο μέσῳ Βοσπόρου τὸ 214/215 μ.Χ., ὅπως σχεδιάστηκε ἢ ἐν τέλει ὅπως πραγματοποιήθηκε,⁶⁹ ἐνῶ εἶναι εὐρέως ἀποδεκτὸ πὼς σ' αὐτὸ παρουσιάζονται ἀφετηρίες καὶ καταληκτήρια σημεία τοῦ κάθε ἐπιμέρους ταξιδιοῦ. Ὁ Καρακάλλας, ὅπως καὶ προηγουμένως ὁ πατέρας του, βρέθηκε στὴν περιοχή τοῦ Ἰστρου τὸ 214 γιὰ διπλωματικούς λόγους, ἴσως γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν διάσπαση τῆς συμμαχίας τῶν παραδουνάβιων ἐθνῶν⁷⁰ καὶ τὴν συνέχεια, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ Παρθικοῦ πολέμου, κατευθύνθηκε πρὸς τὴν Αἴγυπτο μέσῳ τῆς Θράκης, ἀκολουθώντας τὴν πορεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Καὶ οἱ δύο ἐπίσης βρέθηκαν στὴν Ἀσία, τὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν συνέχεια στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἔλαβε χώρα καὶ ἡ δολοφονία τοῦ Καρακάλλα.⁷¹ Οἱ περιοδεῖες τῶν αὐτοκρατόρων τῆς δυναστείας τῶν Σεβήρων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀπεικόνιση τοῦ τύπου στίς μεγαλύτερες ἐκδόσεις τῶν παραπάνω πόλεων μᾶς ὁδηγεῖ στὴν σκέψη μιᾶς πιθανῆς «τιμητικῆς κοπῆς».

Εἶναι γνωστὸ πὼς κατὰ τὸ διάστημα τῆς παρουσίας τῶν αὐτοκρατόρων σὲ μιὰ περιοχή λάμβαναν χώρα γιορτές, ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, ἀνεγείρονταν ναοί, μνημεῖα καὶ βῆθρα μὲ ἀγάλματά τους, ἐκδίδονταν νομίσματα καὶ γενικότερα κάθε πόλη προχωροῦσε σὲ ἐνέργειες ποὺ θὰ ἀπέφεραν τὴν εὐνοια τοῦ αὐτοκράτορα. Θὰ

68. Barbara Levick, «Caracalla's Path», στὸ Jacqueline Bibauw (ἐπιμ.), *Hommages à Marcel Renard II* (Collection Latomus 102, Βρυξέλλες 1969) 426-446· Johnston, «Caracalla's Path» (βλ. σημ. 12).

69. D. van Berchem, «L'annonce militaire dans l'empire romain au IIIe siècle», *MAntFr* 8ⁿ σειρά, τόμος X (1937) 117-202. Τελευταῖα προσθήκη θεωρεῖται ὅτι ἔγινε τὸ 280/290 μ.Χ. J.B. Harley, D. Woodward (ἐπιμ.), *The History of Cartography I. Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean* (Σικάγο 1987) 235-236.

70. Γιὰ τὰ ταξίδια τῆς οἰκογένειας τῶν Σεβήρων στίς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας, βλ. CAH XII 247-248· G. Mihailov, «Septimius Severus in Moesia Inferior and Thrace», στὸ B. Gerov (ἐπιμ.), *Acta Antiqua Philippopolitana: Studia Historica et Philologica* (Σόφια 1963) 120-123· Burrell, *Neokoroi* (βλ. σημ. 43) 236-239· Papazoglou, «Septimia Aurelia Herakleia» (βλ. σημ. 57) 162-175. Γιὰ τὸ τελευταῖο ταξίδι τοῦ Καρακάλλα στὴν Ἀνατολή, βλ. CAH XII 18-19. Τὸ 214 στὴν Φιλιπούπολη γιορτάστηκαν τὰ Ἀλεξάνδρεια Πύθια μᾶλλον πρὸς τιμὴν του (Ἡρωδ., *Ἱστορία* 4.8.4): W. Leschhorn, «Griechische Agone in Makedonien und Thrakien. Ihre Verbreitung und politisch-religiöse Bedeutung in der römischen Kaiserzeit», στὸ Ulrike Peter (ἐπιμ.), *Stephanos nomismatikos. Edith Schöner-Gess zum 65. Geburtstag* (Βερολῖνο 1998) 399-416.

71. Ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος βρέθηκε στὴν Παλαιστίνη μετὰ τὸν 2ο Παρθικὸ πόλεμο τὸ 199 καὶ ὁ Καρακάλλας τὸ 215 μ.Χ.: Edwards, *Religion* (βλ. σημ. 56) 59.

μπορούσε ἄρα καὶ ἡ ἐπιλογή τῆς συγκεκριμένης παράστασης νὰ βρίσκεται στὸν ἀπόηχο αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς πορείας πρὸς τὴν Ἀνατολή τοῦ 214/215 μ.Χ.⁷²

Μαρίνα Τασακλάκη – Ματθαῖος Κουτσομανῆς
ΙΘ΄ Ἐφορεία Προϊστορικῶν & Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων
mtasaklaki@culture.gr & mkoutsoumanis@yahoo.gr

72. Ἡ πορεία τοῦ Καρακάλλα εἶναι θέμα συζήτησης τῶν ἱστορικῶν, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν πορεία του στὴν Μικρὰ Ἀσία. Levick, «Path» (βλ. σημ. 68) 426-446· Johnston, «Caracalla's Path» (βλ. σημ. 12).

Summary

A bronze coin of Plotinopolis has been recently acquired by the Archaeological Museum of Komotini. The *octassarion* of Caracalla discussed in this paper and dated between 212 and 215 BC, represents on the reverse Hades abducting Persephone, a new iconographic type not only of the city but also of the entire Province of Roman Thrace. Parallels of this rare iconography occur mainly in Asia Minor, in cities where the textual and archaeological evidence of the cult of Pluton indicate the presence of a sanctuary dedicated to the god in the surrounding area. Furthermore, since numismatic types related to Pluton were often issued during the Severans, this particular coin issue could be connected to the imperial propaganda and to the arrival of Caracalla in Thrace.

1.2

1.3

1.4

1.5

1.6

1.7

ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΙΑ ΠΛΩΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ: ΝΕΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

1.8

1.9

1.10

1.11

Πίν. 1. Έκδόσεις με παράσταση άρπαγής της Περσεφόνης από τόν Άδη

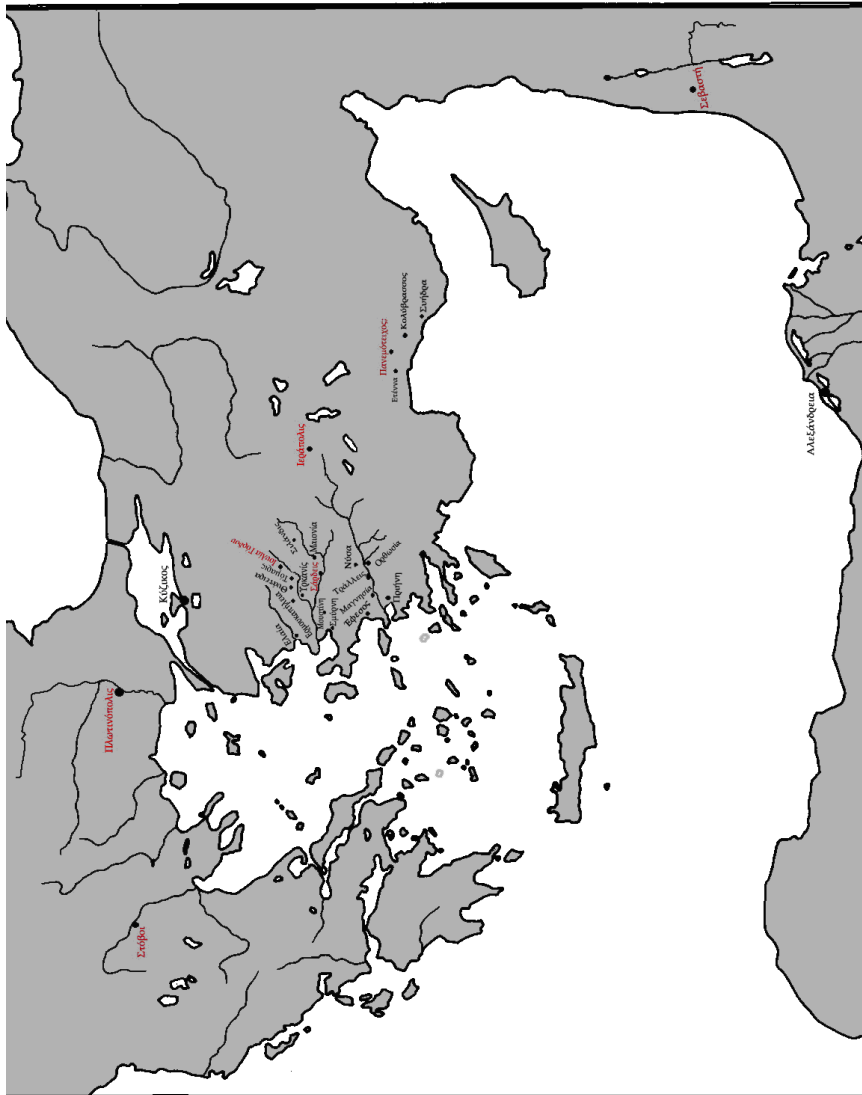
α/α	Πόλεις	Ψευδ/μεσ κοπές	Αἰγυσιος	Νέρινας	Βεσπασιανός	Δομιτιανός	Τραϊανός	Ἀδριανός	Ἀντωνίνος Εὐσεβής	Μάρκος Αὐρήλιος	Λεύκιος Οὐῆρος	Φαυστίνα	Κόμμοδος	Σεπτίμιος Σεβήρος	Ἰουλία Δόμνα	Καρακάλλας	Γέτας	Ἰουλία Σεμμία	Ἰουλία Μάρσα	Ἐλαγάβαλος	Γορδιανός Γ΄	Τρανκίλλινα	Ἰριβανιανός	Γάλλος	Φίλιππος Α΄	Φίλιππος Β΄	Οὐαλεριανός Γ΄
1	Στόβοι													✓	✓	✓											
2	Πλωτινό-πολις															✓											
3	Κύζικος	✓								✓		✓															
4	Ἐλαία									✓		✓															
5	Μουστίνη										✓																
6	Σάρδεις	✓			✓		✓	✓						✓		✓					✓	✓					
7	Μαιονία									✓					✓												
8	Σίλανδος	✓												✓													
9	Ἰουλία Γόρδου									✓	✓			✓		✓									✓		✓
10	Τόμαρις												✓														
11	Θυάτειρα												✓							✓							
12	Ἵγκανίς												✓														
13	Ἐφεσος								✓	✓																	
14	Μαγνησία								✓	✓				✓	✓					✓							
15	Πριήνη							✓				✓						✓								✓	
16	Τράλλεις																				✓						
17	Νῦσα	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓			✓		✓										
18	Ἑρμουκαπή-λεια							✓															✓				
19	Ὀρθωσία	✓	✓		✓		✓	✓																			
20	Ἱεράπολις			✓	✓											✓											
21	Ἐτέννα																					✓			✓		
22	Πανεμό-τειχος															✓											
23	Κάσσαι																									✓	
24	Κολύβρασ-σος																							✓		✓	
25	Σύεδρα																						✓				
26	Ἀλεξάν-δρεια						✓	✓	✓																		
27	Σεβαστή												✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓							
		5	2	2	3	1	2	5	4	6	2	3	5	6	4	7	2		1	3	2	2	2	2	3	2	2

Πίν. 2. Πόλεις που εξέδωσαν νομίσματα επί δυναστείας τῶν Σεβήρων

α/α	Πόλεις	Αδγούστος	Νέρωνας	Βεσπασιανός	Δομιτιανός	Τραϊανός	Άδριανός	Άντωνίνος Εὐσεβής	Μάρκος Αὐρήλιος	Λεύκιος Οὐέρρος	Φαυστίνα	Κόμμοδος	Σεπτίμιος Σεβήρος	Ίουλία Δόμνα	Καρακάλλας	Ίουλία Σεμέια	Ίουλία Μάρια	Γέτας	Έλαγάβαλος	Γορδιανός Γ΄	Τρανκίλλινα	Φίλιππος Α΄	Φίλιππος Β΄	Οὐαλεριανός Γ΄
1	Στόβοι												✓	✓	✓									
2	Πλωτινιό- πολις														✓									
6	Σάρδεις		✓			✓	✓						✓		✓					✓	✓			
8	Σίλανδος												✓											
9	Ίουλία Γόρδου								✓	✓			✓		✓							✓		✓
11	Θυάτειρα										✓								✓					
14	Μαγνησία							✓					✓	✓					✓					
15	Πριήνη						✓				✓							✓	✓				✓	
17	Νύσα	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓			✓				✓						
20	Ίεράπολις		✓	✓											✓									
22	Παννεμό- τειχος														✓									
27	Σεβαστή											✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					
		1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	6	4	7	1	1	2	3	1	1	1	1	1

Λεζάντες νομισμάτων (βλ. σελ. 32-33)

- 1.1. Πλωτινιόπολις, επί Καρακάλλα (φωτογραφικό αρχείο ΙΘ΄ ΕΠΚΑ).
- 1.2. Έννα. Ψευδοαυτόνομη κοπή επί L. Munatius and M Cestius, 44-36 π.Χ. (CNG / Triton XI, 419).
- 1.3. Ίεράπολις. Ψευδοαυτόνομη κοπή (CNG 161.167).
- 1.4. Έλαία. Κόμμοδος, 184-188 (RPC on line 2931).
- 1.5. Νύσα. Ψευδοαυτόνομη κοπή, Ειρήνη 139-147 (RPC on line 1487).
- 1.6. Κάσαι. Φίλιππος Β΄, 244-247 (CNG 69.1091).
- 1.7. Κολύβρασος. Οὐαλεριανός ΙΙ, 256-258 (CNG 206.311).
- 1.8. Κύζικος. Μάρκος Αὐρήλιος, 161-180 (RPC on line 9162).
- 1.9. Άλεξάνδρεια. Άντωνίνος Εὐσεβής, 141-142 (RPC on line 13960).
- 1.10. Σεβαστή. Κόμμοδος, 177-192 (RPC on line 6267).
- 1.11. Στόβοι. Καρακάλλας, 212-217 (CNG 138.123).

Χάρτης 1. Πόλεις που έξεδωσαν νομίσματα με παράσταση άρπαγής της Περσεφόνης από τον Άδη.